

Beslut 2001/03

Obehörighet att utöva kyrkans vigningstjänst. Prövningen skall enbart gå ut på om ett obehörighetsförklarande skall ske eller inte.

Kyrkoordningen ger inte utrymme för någon form av proportionalitetsbedömning, exempelvis genom att tilldela prästen varning. Att underlåta ett obehörigförklarande av en präst som visat sig uppenbart olämplig för sitt uppdrag kan endast göras i mycket särpräglade undantagsfall och ett sådant beslut måste alltid motiveras utförligt. Även fråga om klagorätt respektive omprövning.

Meddelat 10/1-2001

31 kap. 12 § och 58 kap. 3 § kyrkoordningen

Biskopen fick kännedom om att nuvarande kyrkoherden V hade haft sexuella relationer med en kvinnlig församlingsbo i samband med enskild själavård under sin tidigare anställning som komminister. Med anledning härav tog domkapitlet upp frågan om V enligt 31 kap. 12 § kyrkoordningen borde förklaras obehörig att utöva kyrkans vigningstjänst.

Såväl V som kvinnan yttrade sig i ärendet.

Domkapitlet fann utrett att V, som är gift, vid ett flertal tillfällen i samband med enskild själavård haft sexuella relationer med den kvinnliga församlingsbon.

Domkapitlet meddelade beslut i ärendet den 16 augusti 2000. Under rubriken "SKÄL och BESLUT" anförde domkapitlet följande:

"Domkapitlet finner V:s handlande ytterst klandervärt. Att en präst icke inlåter sig i sexuella relationer vid enskild själavård framstår som elementärt.

V har ådagalagt en häpnadsväckande brist på förmåga att bemästra sina känslor och drifter, och det saknar betydelse huruvida kvinnan i fråga för sin del varit villig att ha en sexuell relation med V.

Domkapitlet finner det uppenbart att V genom sitt handlande tveklöst skadat det anseende en präst bör ha och har allvarligt övervägt att förklara V obehörig att utöva kyrkans vigningstjänst.

Domkapitlet beslutar dock att stanna vid de påpekanden och uttalanden som här gjorts i ärendet och förutsätter att V fortsättningsvis noggrant iakttagar de regler och värderingar som gäller för en kyrkans tjänare".

En av domkapitlets ledamöter, kyrkoherden B, var skiljaktig och ansåg att V skulle förklaras obehörig att utöva kyrkans vigningstjänst.

D överklagade beslutet och yrkade att V inte skall få fortsätta att utöva sin vigningstjänst.

D anförde bl.a. att V ljutit och manipulerat henne och utnyttjat den makt över henne som han såväl visste att han hade samt att han därigenom förstört hennes liv. Enligt D tog domkapitlet enbart hänsyn till V och hans familj, inte till henne och församlingen.

Svenska kyrkans överklagandenämnd (Robert Schött, Anders Björnberg, Tor Frylmark och Iréne Pierazzi) anförde i beslut den 10 januari 2001:

En präst får, enligt 31 kap. 12 § kyrkoordningen, förklaras obehörig att utöva kyrkans vigningstjänst, om prästen har visat sig uppenbart olämplig för sitt uppdrag. Sådan uppenbar olämplighet föreligger enligt bestämmelsen om prästen

1. har brutit de löften som han eller hon har givit vid vinningen,
2. har brutit sin tystnadsplikt i fråga om sådant som han eller hon har fått veta under bikt eller enskild själavård,

3. på grund av sjukdom eller av annan liknande anledning har förlorat förmågan att rätt utöva vinningstjänsten, eller
4. genom brottslig gärning, på grund av sitt levnadssätt eller på annat sätt i avsevärd mån har skadat det anseende en präst bör ha.

De två första punkterna i bestämmelsen är kopplade till prästens vinningslöften. Syftet med den fjärde punkten är att markera att kyrkan ställer krav på dem som utövar vinningstjänsten, inte bara i själva utövningen av tjänsten utan också i det privata livet. Till grund för ett ingripande kan därvid, förutom brottsliga gärningar, även läggas icke straffbelagda handlingar, som påvisar en för kyrkan oacceptabel livsstil, t.ex. promiskuitet. Vidare kan också en enskild händelse där prästen utnyttjar sin ställning och andras tillit för att tillfredsställa sina egna känslomässiga eller andra behov läggas till grund för ett ingripande.

När en präst genom sitt levnadssätt eller på annat sätt i avsevärd mån skadar det anseende en präst bör ha, bryter prästen i flertalet fall också mot sina vinningslöften. Enligt de vinningslöften som gällde vid tidpunkten för V:s prästvigning, lovade prästen bl.a. att efterleva kyrkans lag och ordning, att efter den nåd Gud förlämnar, hugsvala och upprätta bedrövade och bekymrade hjärtan samt att så ställa sitt leverne att det varder till föredöme för var man och ingen till anstöt. I de enligt 1986 års kyrkohandbok numera föreskrivna vinningslöftenas motsvaras det närmast av att prästen lovar att följa vår kyrkas ordning och förverkliga sin kallelse med Kristus som förebild samt leva så bland människor att han eller hon blir vittne om Guds kärlek och om försoningens hemlighet. Med de av 1987 års kyrkomöte antagna vinningshandlingarna avsåg kyrkomötet inte att göra någon ändring i sak av prästlöften i förhållande till tidigare ordning (jfr CsSkr 1987:4, KE 8).

Med beaktande av hur främst Biskopsmötet valt att förtydliga och konkretisera prästlöften (se bl.a. Biskopsmötes biskopsbrev år 1990 "Biskop, präst och diakon i Svenska kyrkan", s. 42 f. och 49 ff.) får de nämnda prästlöften ges bl.a. den konkreta innebörden att prästen inte får använda sina kontakter med människor för att göra dem beroende av honom eller henne eller för att uppnå egna fördelar, att prästen inte får inta olika förhållningssätt i tjänsten och privatlivet eftersom det kan skada förtroendet för honom eller henne och att prästen för att vara en trovärdig företrädare för kyrkan i sitt personliga liv skall gå in i de former som kyrkan ställt sig bakom i de kyrkliga handlingarna och som prästen kan ha att förvalta i sin tjänst. Denna bedömning av kraven på den som är prästvigd finner också stöd i bl.a. äldre litteratur såsom Yngve Brilioth; Svensk kyrkokunskap, 2 uppl., 1946, s. 161 f.

När det gäller den självavårdande verksamheten innebär löften bl.a. att prästen inte skall inleda nära relationer eller ha sexuella förbindelser med personer som står i en självavårdsrelation till honom eller henne, att prästen skall vara särskilt varsam om sin relation till barn och ungdomar så att otillbörlig relation eller misstanke därom inte uppkommer samt att prästen ansvarar för gränsdragningen i självavårdssituationen. För såväl Svenska kyrkans som hennes prästers trovärdighet är det av väsentlig betydelse att den makt präster lätt får över andra i självavårdssituationer inte missbrukas till att uppnå egna fördelar.

Enligt 31 kap. 12 § kyrkoordningen får en präst alltså förklaras obehörig om hon eller han visat sig uppenbart olämplig för sitt uppdrag genom att agera på något av de sätt som sägs i bestämmelsen. I vilka fall en obehörighetsförklaring skulle kunna underlåtas när prästen visat sig uppenbart olämplig för sitt uppdrag är dock inte närmare beskrivet vare sig i kyrkoordningen eller i dess förarbeten. I förarbetena sägs endast att prövningen skall ske i två steg: först prövas om någon av förutsättningarna är uppfylld, därefter prövas om den sålunda fastställda olämpligheten verkligen skall leda till ett beslut om obehörigförklaring (CsSkr 1999:3 s. 2-213). Av detta följer dock bl.a. att frågan om överträdelsen skulle kunna anses mindre allvarlig skall bedömas i prövningens första steg. Däremot skall tidigare beslut, där det fastställts att prästen visat sig uppenbart olämplig för sitt uppdrag, och efterkommande händelser, såsom att prästen tagit konsekvenserna av sitt handlande, samt prästens sociala förhållanden endast kunna beaktas i prövningens andra steg. Det blir därmed mycket svårt att föreställa sig en situation där det vore rimligt att en präst som konstaterats vara uppenbart olämplig för sitt uppdrag, genom att bryta mot sina vinningslöften eller annars i avsevärd mån skadat det anseende en präst bör ha, ändå inte skulle förklaras obehörig att utöva kyrkans vinningstjänst. De gärningar som det här är fråga om är i allmänhet av sådan beskaffenhet att det

närmast skulle te sig stötande om prästen tilläts fortsätta att utöva kyrkans vigningstjänst. Att underlåta ett obehörigförklarande av en präst som visat sig uppenbart olämplig för sitt uppdrag kan följaktligen endast göras i mycket särpräglade undantagsfall. Eftersom kyrkoordningens bestämmelser skall tillämpas så att såväl kyrkotillhöriga som andra personer upplever att rätt och rättvisa råder, måste ett sådant beslut motiveras utförligt.

Enligt Överklagandenämndens uppfattning måste det ställas stränga beviskrav när det gäller en så ingripande åtgärd som att förklara någon obehörig att utöva kyrkans vigningstjänst. Ett beslut om obehörighetsförklarande bör därför bara kunna fattas om det är ställt utom rimligt tvivel att de omständigheter föreligger, som ligger till grund för bedömningen att prästen är uppenbart olämplig.

För det fall det blir utrett att en präst är uppenbart olämplig för sitt uppdrag i enlighet med någon av de fyra punkterna i 31 kap. 12 § kyrkoordningen, skall prästen alltså förklaras obehörig att utöva kyrkans vigningstjänst, utom i rena undantagsfall. Regleringen i kyrkoordningen ger inte utrymme för någon form av proportionalitetsbedömning, utan följderna av den konstaterade olämpligheten, som i sig kan bestå av mycket vitt skilda handlingar, är densamma: obehörighet att utöva kyrkans vigningstjänst. När det gäller handlingar av mindre allvarligt slag bör möjligheten att förklara prästen åter behörig kunna leda till ett i slutändan acceptabelt resultat.

Kyrkomötet har genom de redovisade reglerna i 31 kap. 12 § kyrkoordningen – i vart fall för dem som är anställda som präster – tillskapat en strängare ordning än den som gällde före utgången av år 1999 enligt kyrkliga kungörelsen (SKFS 1992:12) om det kyrkliga ämbetet som präst och biskop. Enligt 3 § första stycket nämnda författning kunde en präst, som enligt en lagakraftvägande dom eller beslut hade blivit avskedad från sin anställning som präst, skiljas från rätten att utöva det kyrkliga ämbetet som präst eller för viss tid, som inte överstiger ett år, förklaras obehörig att utöva denna. Motsvarande gällde även enligt 3 § andra stycket samma författning för en präst som inte innehade en prästtjänst (dvs. en sådan tjänst som avsågs i 32 kap. 3 § kyrkolagen [1992:300]), om prästen på grund av sitt levnadssätt eller annars i avsevärd mån hade skadat det anseende en präst bör ha.

I kyrkoordningen har alltså möjligheten till en "tidsbegränsad obehörighetsförklaring" medvetet inte tagits med. I förarbetena till kyrkoordningen uttalas i stället att det skulle kunna ses som en "varning" om man finner att någon av förutsättningarna är uppfylld, men ändå inte beslutar om en obehörigförklaring (CsSkr 1999:3 s. 2-213). Ett sådant synsätt kan dock enligt Överklagandenämndens mening inte vara förenligt med de krav på rättssäkerhet som måste ställas i denna typ av ärenden. Möjligheten att överklaga och få sin sak prövad är av grundläggande betydelse för den enskildes rättssäkerhet. Någon möjlighet att överklaga en sådan icke formaliserad påföljd som det talas om i förarbetena finns emellertid inte enligt kyrkoordningen, inte heller är det möjligt att få beslutet omprövat ens om det visas att bedömningen vilar på felaktig eller falsk grund (jfr rättsfallet RH 1988:136). Med kyrkoordningens nuvarande reglering är det enligt Överklagandenämndens uppfattning därför inte lämpligt att diskutera i termer av varning eller dylikt. Prövningen skall således enbart gå ut på om ett obehörighetsförklarande skall ske eller inte.

Vad gäller det ärende som här är föremål för överklagande har domkapitlet funnit utrett att V – född år 1956 – trots att han är gift, vid ett flertal tillfällen i samband med enskild självavård haft intima sexuella relationer med en kvinna, född år 1977. Enligt domkapitlet har V genom sitt handlande tveklöst skadat det anseende en präst bör ha. Därmed borde V, enligt 31 kap. 12 § 1 och 4 kyrkoordningen, ha ansetts uppenbart olämplig för sitt uppdrag. Endast en av domkapitlets ledamöter har dock funnit att V:s handlande bör föranleda obehörighetsförklaring, medan domkapitlets majoritet utan närmare motivering beslutat sig för att stanna vid påpekanden och uttalanden. Huruvida domkapitlet gjort någon närmare prövning av hur V:s handlande förhåller sig till de vigningslöften han avgett framgår inte heller av domkapitlets beslut.

Ett domkapitels beslut i fråga om obehörighet för präst att utöva kyrkans vigningstjänst får, enligt 31 kap. 18 § andra stycket kyrkoordningen, överklagas till Svenska kyrkans överklagandenämnd. I utredningsarbetet inför antagandet av kyrkoordningen uttalade den s.k. Personalutredningen att det närmast var en självklarhet att ett "frikännande" beslut i domkapitlet inte skulle kunna överklagas (SKU 1998:6 s. 103). Frågan berördes inte av Centralstyrelsen eller kyrkomötet.

I 58 kap. 3 § kyrkoordningen stadgas att ett beslut får överklagas av den som beslutet angår, om beslutet gått honom emot och om inte något annat särskilt föreskrivs i kyrkoordningen. Det sägs i förarbetena till bestämmelsen (CsSkr 1999:3 s. 2-445) att den har en motsvarighet i 22 § förvaltningslagen (1986:223).

Enligt 22 § förvaltningslagen gäller att ett beslut får överklagas av den som beslutet angår, om det gått honom emot och beslutet kan överklagas. Detsamma gäller för övrigt enligt 33 § förvaltningsprocesslagen (1971:291). Enligt den praxis som utbildats kring dessa bestämmelser (se t.ex. rättsfallet RÅ 1994 ref 24) brukar det som en förutsättning för att få överklaga ett beslut krävas att beslutet antingen påverkar den klagandes rättsställning eller berör ett intresse, som på något sätt erkänts av rättsordningen. Erkännandet kan ha skett genom föreskrifter eller uttalanden om att vissa intressenter skall höras eller vissa intressen beaktas innan beslut fattas. I de fall kretsen av personer som får överklaga ett förvaltningsbeslut skall omfatta andra personer än sådana vilkas rättsställning berörs, meddelas vanligen särskilda bestämmelser om detta. Regeringsrätten har vidare vid flera tillfällen slagit fast att anmälare inte har rätt att överklaga, exempelvis har en anmälare i ett ärende angående tillsyn över fastighetsmäklare inte ansetts ha rätt att överklaga (RÅ 1994 not 98).

Kyrkoordningens bestämmelser måste enligt Överklagandenämndens uppfattning tolkas och tillämpas i enlighet med de principer som är vedertagna för samhällets rättsordning i övrigt (se bl.a. CsSkr 1999:3 s.2-8 f.). Ett beslut om obehörighetsförklarande av V påverkar inte D:s rättsliga ställning. Inte heller har hennes intresse i saken erkänts i kyrkoordningen eller uttalats i dess förarbeten. Om det hade varit kyrkomötets avsikt att kretsen av klagoberättigade i dessa ärende skulle omfatta andra personer än sådana vilkas rättsställning berörs, borde kyrkoordningen ha innehållit en särskild regel om detta. Överklagandenämnden finner därför att domkapitlets beslut inte angår D på ett sådant sätt att hon har rätt att överklaga beslutet (jfr även beslut 16/00). Hennes överklagande skall därmed avvisas.

Det är av väsentlig betydelse för Svenska kyrkans trovärdighet att både kyrkotillhöriga och andra personer känner förtroende för tillämpningen av kyrkoordningens bestämmelser och anser att rätt och rättvisa råder inom Svenska kyrkan. Överklagandenämnden anser sig därför ha skäl att ingående överväga om kyrkoordningens bestämmelse i 58 kap. 18 § första stycket om omprövning i särskilda fall – vilken motsvarar resningsinstitutet inom förvaltningsprocessen respektive rättegångsbalkens bestämmelser om resning och klagan över domvilla – kan leda till en överprövning av domkapitlets beslut. Resning beviljas bara i undantagsfall, men kan beviljas även den som inte formellt har rätt att klaga i ett ärende. En förutsättning är dock att denne påtagligt berörs av beslutets verkningar. Kyrkoordningens bestämmelse om omprövning i särskilda fall bör enligt Överklagandenämndens mening ges en motsvarande tillämpning.

Starka rättssäkerhetsskäl talar för att en enskild präst inte skall utsättas för att ett slutligt avgjort ärende om obehörighetsförklaring i vilket prästen "frikänts" omprövas. Samtidigt kan de kyrkotillhörigas och andra personers förtroende för kyrkan uppenbarligen äventyras, om ett klart oriktigt beslut tillåts bestå. Vid bedömandet av om omprövning enligt 58 kap. 18 § första stycket kyrkoordningen skall beviljas måste således en avvägning mellan dessa två motstående intressen göras, dvs. å ena sidan intresset av att slutligt avgjorda tvister inte blir föremål för förnyad prövning och å andra sidan intresset av att avgörandena är materiellt riktiga.

Inom förvaltningsrätten gäller att man inte på grund av oriktig rättstillämpning beviljar resning till nackdel för en enskild part i sådana mål som står brottmålen nära till sin grundkaraktär, t.ex. mål om disciplinära åtgärder, om det är det allmänna som begär åtgärden. För det fall resning till nackdel för en enskild begärs av en annan enskild gäller dock vanliga regler (se SOU 1992:138 s. 139 f.). Ett beslut om obehörighetsförklarande utgör en synnerligen ingripande åtgärd mot den präst som beslutet avser. Det ligger därför nära till hands att jämföra med rättegångsbalkens bestämmelser om resning i brottmål. Avvägningen mellan de nämnda intressena görs där olika beträffande resning till nackdel för den tilltalade och resning till förmån för denne, så att möjligheterna till resning är väsentligt mer begränsade i det förra fallet (se rättsfallet NJA 1998 s. 321). Resning till nackdel för tilltalad på grund av oriktig rättstillämpning är t.ex. inte möjlig.

Mot denna bakgrund och särskilt med beaktande av den restriktivitet som därför bör gälla i fråga om resning i form av omprövning av ett beslut till nackdel för en präst i ett obehörighetsärende, finner

Överklagandenämnden att D inte kan få till stånd en omprövning av ärendet i enlighet med 58 kap. 18 § första stycket kyrkoordningen. Utan en uttrycklig reglering i kyrkoordningen saknar Överklagandenämnden av samma skäl möjlighet att självant ompröva domkapitlets beslut i förevarande fall.

Sammantaget finner Överklagandenämnden således att överklagandet inte kan upptas till prövning.

Överklagandenämndens beslut: Överklagandenämnden avvisar överklagandet.

— — —

Sökord: Avvisning. Klagorätt. Obehörighet. Omprövning. Proportionalitet. Varning.
Föredraget 2000-12-27, föredragande Lars Bjurstam, **ärendenummer** ÖN29-2000
Beslut 3/01